

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 14. června 2022 ve věci č. 56070/18 – *Stoyanova proti Bulharsku*

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl o porušení zákazu diskriminace podle článku 14 ve spojení s právem na život podle článku 2 Úmluvy v důsledku toho, že byť vnitrostátní soudy zjistily u pachatelů vraždy stěžovatelčina syna homofobní motiv, nevyvodily z toho žádné právní důsledky ve vztahu k uloženému trestu.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelčin syn byl napaden a zabit skupinou středoškoláků, kteří si jej vyhlédli v parku, protože dle nich vypadal jako homosexuál. Útočníci již v minulosti podobným způsobem vyhledávali a následně napadali osoby, které považovali za příslušníky sexuálních menšin. Označovali to za „úklid“ nebo „zkopání“. V den, kdy zemřel stěžovatelčin syn, se uvedená skupina vydala do parku hledat muže, který vypadá jako homosexuál, aby ho napadli. Jeden z útočníků nejprve udeřil stěžovatelčina syna do obličeje, čímž ho svalil na zem. Následně se k útoku přidali další dva útočníci a začali jej surově bít, kopat a škrtit. Nakonec na něj zaklekli a několik minut mu tlačili obličej do země, v důsledku čehož u něj došlo k polohovému dušení a posléze i udušení.

Dva útočníci byli obviněni z vraždy a jejich případ se dostal až před nejvyšší soud, který potvrdil rozhodnutí nižších soudů o vině a změnil je co do výroku o trestu tak, že útočníkům uložil tresty odnětí svobody výrazně pod spodní hranici trestní sazby. Ačkoliv se ztotožnil se závěry nižších soudů ohledně toho, že pohnutky útočníků lze charakterizovat jako homofobní, zároveň u obou z nich zjistil řadu polehčujících okolností, jako např. nízký věk, čistý trestní rejstřík či průtahy v daném trestním řízení.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 2 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že ačkoli byl útok na jejího syna projevem homofobie, nebyl tak posuzován, protože a) bulharský trestní zákoník nepovažuje homofobní motiv za znak kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy nebo samostatnou přitěžující okolnost a b) bulharské soudy odmítly překlenout tento nedostatek právní úpravou výkladem.

Soud poukázal na to, že ve věci *Sabalić proti Chorvatsku* (č. 50231/13, rozsudek ze dne 14. ledna 2021, § 93–98) vymezil obecné zásady vztahující se k povinnosti řádně prošetřit a potrestat násilné trestné činy motivované nesnášenlivostí pachatele vůči skutečné nebo domnělé sexuální orientaci oběti. V podrobnostech proto odkázal na odůvodnění citovaného rozsudku a pouze připomněl, že a) státní orgány mají povinnost podniknout všechny kroky, které po nich lze rozumně požadovat, aby odhalily jakékoliv diskriminační motivy násilné trestné činnosti, b) tato povinnost se vztahuje i na soudní řízení, v němž je rozhodováno o vině a trestu pachatele, a c) zanedbání povinnosti rozlišovat mezi běžnými násilnými trestnými činy a násilnými trestnými činy, které byly spáchány z diskriminačních pohnutek, se rovná ignorování jejich obzvláště destruktivního dopadu do oblasti základních práv. Pokud tedy s těmito případy není zacházeno odlišně, může to představovat porušení článku 14 Úmluvy.

Ve vztahu k projednávané věci Soud předně poukázal na to, že pachatelé vraždy stěžovatelčina syna byli trestně stíháni, odsouzeni a potrestáni. Příslušné orgány navíc jasně identifikovaly homofobní motiv jejich útoku. Stěžovatelka ani nevznáší námitky proti způsobu, jakým bylo vedeno vyšetřování, nýbrž proti právní kvalifikaci vraždy jejího syna, a v návaznosti na to i proti uloženým trestům. Otázka pro Soud tedy zní, zda bulharské trestní právo a jeho použití vnitrostátními soudy v projednávané věci vedly k náležité reakci státu na skutečnost, že útok měl homofobní motiv. Soud zdůraznil, že mu nenáleží posuzovat jednotlivé aspekty trestní odpovědnosti pachatelů, hodnotit konkrétní přitěžující a

polehčující okolnosti ani se vyslovovat ke spravedlivosti uložených trestů. Je nicméně povolán zkoumat, zda vnitrostátní právo, tak jak bylo v tomto případě použito, vedlo k výsledkům, které jsou v rozporu s požadavky článku 14 ve spojení s článkem 2 Úmluvy (srov. *Myumyun proti Bulharsku*, č. 67258/13, rozsudek ze dne 3. listopadu 2015, § 75).

Co se týče právní úpravy, podle bulharského trestního zákoníku nepředstavuje skutečnost, že vražda byla motivována nesnášenlivostí proti oběti na základě její skutečné či domnělé sexuální orientace, znak kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy ani samostatnou přitěžující okolnost. Soudy nebyly s to překlenout tuto mezeru zákona ani za pomoci výkladu, neboť dospěly k závěru, že homofobní motiv vraždy nelze hodnotit jako projev chuligánství, které – na rozdíl od homofobních pohnutek – bulharský trestní zákoník považuje za znak kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy. V této souvislosti Soud poznamenal, že od vnitrostátních soudů nelze očekávat, že naplní své pozitivní závazky na poli článku 14 ve spojení s článkem 2 Úmluvy způsobem, který povede k porušení požadavků článku 7, mezi něž patří i to, že trestní právo nelze vykládat extenzivně na úkor obviněného (srov. tamtéž, § 76).

V projednávané věci sice prvostupňový i odvolací soud poukázaly na homofobní pohnutky útočníků, avšak z odůvodnění jejich rozhodnutí není možné určit, jakou váhu této skutečnosti přikládaly při celkovém posouzení přitěžujících a polehčujících okolností. Navíc nejvyšší soud ve svém hodnocení přitěžujících a polehčujících okolností homofobní motiv vraždy vůbec nezminil a dokonce přistoupil k výraznému zmírnění uložených trestů. Nelze proto tvrdit, že by homofobní motiv útoku měl v tomto směru jakýkoli měřitelný dopad. Jiným slovy, byť bulharské soudy dospěly k jasnému závěru, že útok na stěžovatelčina syna byl motivován nesnášenlivostí vůči osobám, které útočníci považovali za homosexuály, nevyvodily z uvedeného závěru žádné hmatatelné právní důsledky. Dle Soudu k tomu došlo zejména proto, že bulharské trestní právo jim k takovému postupu neposkytlo dostatečné nástroje (srov. tamtéž, § 77).

Dle Soudu tudíž stát nedostal své povinnosti zajistit, aby násilné trestné činy, jež jsou motivovány nesnášenlivostí vůči skutečné nebo domnělé sexuální orientaci oběti, nezůstaly bez náležité reakce. K porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Úmluvy proto došlo.

V souvislosti s tím Soud na poli článku 46 Úmluvy konstatoval, že shledané porušení je zřejmě systémové povahy, jelikož plyne buď z mezery bulharského trestního práva, nebo ze způsobu, jakým vnitrostátní soudy toto právo vykládají a uplatňují. Soudu nenáleží, aby stanovil, který z těchto dvou aspektů je potřeba změnit, aby se předešlo obdobným porušením Úmluvy v budoucnu. Bulharsko by každopádně mělo zajistit, aby násilné útoky motivované nesnášenlivostí ke skutečné či domnělé sexuální orientaci oběti měly v rámci trestního práva zvláštní postavení.

III. Oddělené stanovisko

Soudci Eicke a Vehabović se ve svém odděleném stanovisku plně ztotožnili se závěrem o porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Úmluvy. Porušení stěžovatelčiných Úmluvou zaručených základních práv však nespatořovali pouze v nedostatečnosti vnitrostátní právní úpravy, nýbrž také v tom, že bulharské soudy nevyužily ani ty právní instrumenty a možnosti, které jim vnitrostátní právo poskytovalo, a pachatelům uložily zcela nepřiměřené tresty hluboko pod spodní hranici zákonem stanovené trestní sazby. Nejvyšší soud tím projevils jistou shovívavost k pachatelům homofobně motivované násilné trestné činnosti a přispěl k jejich pocitu beztrestnosti, čímž se dopustil dalšího samostatného porušení stěžovatelčiných Úmluvou zaručených práv.